

N:o 27.

Ank. till Riksd. kansli den 28 febr. 1888, kl. 2 e. m.

Lagutskottets utlåtande, i anledning af väckt motion med förslag till lag angående hemmansklyfning och jordafsöndring.

Från Första Kammaren har lagutskottet fått emottaga en inom nämnda kammare af herr *Otto Forssell* afgifven motion, n:o 2, hvori motionären föreslår, att Riksdagen ville för sin del, med upphäfvande af nu gällande förordning om hemmansklyfning och jordafsöndring, antaga följande

Lag

angående hemmansklyfning och jordafsöndring.

Om hemmansklyfning.

1 §. Hvarje under enskild eganderätt varande hemman, samt det krono- eller annat publikt hemman, som under stadgad åborätt är upplåtet, får klyfvas till hvad hemmantal som helst.

Om lotshemman af krono- eller skattenatur, om skattehemman, som enligt kongl. kungörelsen den 4 februari 1811 är oskiljaktigt från det bruk, hvarunder hemmanet lyder, äfvensom angående klyfning af säteri vid arftägt, gälle hvad särskildt stadgadt är.

Om jordafsöndring.

2 §. Egare af hemman eller lägenhet hafva rätt att med vilkor och undantag, som här nedan sägs, derifrån afsöndra till och med en femtedel af

egovidden i en eller flera delar vare sig för alltid under full eganderätt eller besittning på viss tid, dock ej öfver femtio år, eller ock till besittning på lifstid. Från afsöndrad lägenhet vare ytterligare afsöndring tillåten utan inskränkning till viss egovidd. Lag samma vare om afsöndring af vattenfall eller fiske.

3 §. Afsöndring från de under stadgad åborätt upplåtna krono-, kronorusthålls- eller andra publika hemman och lägenheter vare jemväl tillåten, dock ej med annan rätt än lag för besittning af jorden medgifver.

4 §. Åstundar egare eller innehafvare af hemman att derifrån afsöndra mark, som ensam eller tillsammans med hvad redan kan vara från hemmanet afsöndradt utgör mer än en femtedel af dess område, skall sådant anmälas hos Konungens befallningshafvande, som har att pröfva ansökningen och lemna bifall dertill, i den mån sådant finnes förenligt med kronans säkerhet för räntans och öfriga skyldigheters framtida utgörande; dock må i ty fall jord, som hufvudsakligen består af skogsmark, endast under full eganderätt afsöndras.

5 §. Sådan afsöndring som nu är nämnd, må icke ske från nyhemman eller nybygge å kronans mark, så länge det åtnjuter frihetsår och icke fått bestämdt område i skog och mark. Dylik afsöndring från fideikommiss gäller ej heller annorlunda, än så vidt med lag och fideikommissbref öfverensstämmer.

6 §. Om lotshemman och lotslägenhet af krono- eller skattenatur, om det skattehemman, som enligt kungörelsen den 4 februari 1811 är oskiljaktigt från bruk, hvarunder det lyder, äfvensom angående strömfall å kronohemmans eller kronojords område gälle hvad särskildt stadgad är.

7 §. Ej må innehafvare af jord eller lägenhet, som på viss tid eller lifstid afsöndrad är, den jord på annan öfverlåta utan tillstånd af innehafvaren till det hemman eller den lägenhet, hvarifrån afsöndringen är gjord. Sker det, gånge jorden eller lägenheten, om hemmanets eller lägenhetens innehafvare sådant yrkar, till honom åter emot skälig lösen. Dör innehafvare af afsöndrad jord eller lägenhet förr än besittningstid ute är, hafve enka och arfvingar rätt behålla jorden eller lägenheten under de villkor, som vid upplåtelsen tingade blifvit. Vid besittningstidens slut återfaller jorden eller lägenheten till den egendom, hvarifrån den afsöndrats utan ersättning eller lösen, ehvad förbehåll vid upplåtelsen derom kan varda gjordt eller icke, och vare innehafvaren eller, då jorden eller lägenheten varit på lifstid upplåten, dennes arfvingar obetaget att derifrån afflytta honom eller dem tillhörig åbyggnad eller stängsel, der ej jordens egare den lösa vill.

8 §. Vill innehafvaren af boställe eller annat publik hemman eller lägenhet, som icke besittes under stadgad åborätt, afsöndra jord på viss tid eller på lifstid enligt nu stadgade allmänna grunder; göra ansökning derom hos det embetsverk, under hvars allmänna vård och inseende bostället, hemmanet eller lägenheten lyder; egande embetsverket att, då skäl dertill finnes, sådant efter omständigheterna tillåta och villkoren bestämma.

Från kungs- och kungsladugårdar samt öfriga under kronans omedelbara dispositionsrätt varande hemman eller lägenheter vare sådan afsöndring förbjuden.

9 §. De afsöndringar af jord under eganderätt, som enligt förra enskiftesförfattningar i behörig ordning skett från boställen, ege framtida bestånd.

10 §. Jord eller annan lägenhet, som till full ego afsöndras, skall lagfaras så som om jordafång är föreskrifvet, och afsöndring på viss tid eller lifstid varde, med det undantag, hvarom i nästföljande § förmäles, in-tecknad på sätt särskildt är stadgadt. Ej må i ty fall lagfart eller in-teckning beviljas å afsöndring, som är större än här ofvan medgifvet är.

11 §. Med afhandling om afsöndring af jord eller lägenhet från de under stadgad åborätt upplåtna krono-, kronorusthålls- eller andra publika hemman och lägenheter förfares likasom då åborätt å sådana hemman och lägenheter öfverlåtes.

12 §. Är jord eller lägenhet på annat sätt eller under andra villkor afsöndrad, än nu tillåtet är; varde sådan afsöndring, om påstående derom väckes, enligt här ofvan stadgade föreskrifter, rättad och jemkad samt ege sedan bestånd, der den i öfrigt pröfvas laglig och gällande. Åtnöjes icke innehafvaren af den afsöndrade jorden eller lägenheten med sådan rättelse och jemkning, eller kan den icke ske, gånge då jorden eller lägenheten, emot skälig lösen, åter till den egendom, hvarifrån afsöndringen skett.

13 § 1 mom. Är af jord, som till afsöndring tillåten är, större andel än som svarar mot en femtedel af hemmanets egovidd utan behörigt tillstånd för alltid afsöndrad, och vill innehafvaren, då klander derå väckes, behålla hela den jord emot åtagande af andel i mantal och ränta i förhållande till hemmanets egovidd; hafve han dertill rätt.

2 mom. I sådant fall skall å jorden mantal sättas och detta från hemmanets mantal afräknas, samt hemmanets utskylder i förhållande der-efter minskas, hvaremot egaren af den förut varande, nu till hemman för-ändrade lägenheten åligger att utan åtnjutande af frihetsår utgöra derå be-löpande räntor och öfriga utskylder.

3 mom. Förslag härutinnan bör, efter derom hos Konungens befall-ningshafvande gjord anmälan, upprättas af landtmätare och godemän, med

ledning af stamhemmanets och den afsöndrade delens genom ordentlig gradering kända innehåll i fullgod jord; hvarför ock nödiga karte- och graderingshandlingar, der de icke redan finnas, skola i behörig ordning upprättas. Förslaget pröfvas derefter af Konungens befallningshafvande genom utslag.

14 §. Tvist om afsöndring af jord eller lägenhet från ett under stadgad åborätt upplåtet krono-, kronorusthålls- eller annat publikt hemman skall upptagas och fullföljas på enahanda sätt som tvist om afsöndring från frälse- eller skattehemman.

15 §. Klagan öfver beslut, meddeladt i de uti 4:de, 8:de och 13:de §§ upptagna frågor, skall fullföljas i den ordning, som för ekonomimål i allmänhet är stadgad.

Enligt hvad förslaget gifver vid handen äro de med detsamma åsyftade ändringar uti nu gällande förordning angående hemmansklyfning och jord-afsöndring den 6 augusti 1881 hufvudsakligen följande:

1) borttagande af föreskriften att afgäld skall för afsöndrad lägenhet erläggas till egaren af det hemman, hvarifrån afsöndringen skett;

2) upphörande af den Konungens befallningshafvande åliggande skyldighet att i hvarje fall pröfva afsöndringens laglighet; samt

3) borttagande af de i 10 § af nu gällande förordning meddelade särskilda föreskrifter angående afsöndring af mosse.

Den väsentligaste ändring, som i förslaget innefattas, är uppenbarligen borttagandet af föreskriften om afgäld för afsöndrad lägenhet; och då det, såsom ock af motionen framgår, är önskan att vinna denna ändring, som föranledt hela förslaget, torde dettas antagande eller förkastande ytterst bero på bedömandet af nämnda ändrings lämplighet.

Såsom skäl för oförmälda föreskrifts borttagande anför motionären, att under de sju år, som förflutit, sedan 1881 års förordning utfärdades, ett skattehemmans räntor och allmänna utskylder så väsentligen förminskats, att grunden för föreskriften om afgäld numera helt och hållet bortfallit. Ty det vore icke nog med, att kronobrefbäringen upphört, att kungs- och kronoskjutsen reducerats derhän, att den endast i sällsynta fall kunde förekomma, och då mot full ersättning; att skyldigheten att bygga gästgifvaregård, tingshus och prestgård numera bestämdes efter andra vida lindrigare grunder, samt att den betungande skjutsningen nära nog upphört att trycka på den skattlagda jorden; utan till allt detta komme ock, att ränta och rotering helt nyligen minskats med 30 procent. — Då således de skatter och utskylder, som förr utgingo från skattskyldig

jord, under de sista 15 åren minskats med mer än en tredjedel, så vore uppenbart, att hemmansegaren nu mera kunde, äfven för det ytterst sällsynta fall, att $\frac{1}{5}$ af den skattskyldiga jorden afsöndrades, med återstående $\frac{4}{5}$ utan olägenhet fullgöra $\frac{2}{3}$ af forna skatter och utskylder. Komme nu härtill att, efter hvad nogsamnt känt vore, de flesta afsöndringar bestode i ett eller annat tunnland afrösningsjord, så syntes fara för skattevrak och ödeshemman nu mera hafva försvunnit. — Redan häruti låge således ett giltigt skäl, hvarför nu gällande föreskrift om fördelning af skatter och utskylder mellan hemmansegare och lägenhetsinnehafvare borde afskaffas, och frågan om ersättning härutinnan till den förra ingå i aftalet om köpeskillingens belopp. Detta hade likväl icke varit den enda och icke ens den hufvudsakliga anledningen till förevarande motion. Det finnes nemligen ett annat vida viktigare skäl, som gjorde lagförändringen till en tvingande nödvändighet. — Genom den nedsättning i skatter och utskylder, som redan skett, hade nemligen det förhållande inträffat, att den egare, som under de sista 60 åren afsöndrat jord från sitt hemman, uppbure af lägenhetens egare i afgäld $\frac{1}{3}$ mer än han sjelf betalade och på samma gång $\frac{1}{3}$ mer än hvar till han numera vore berättigad. Att denna nedsättning af skatter och utskylder på skattskyldig jord numera icke upphört, syntes vara temligen uppenbart. Fast hellre måste man antaga, att åtminstone skatterna inom en eller annan mansålder försvunnit och blifvit ersatta af bevillning, som då äfven drabbade innehafvare af lägenhet. Afgäld till hemmansegare från afsöndrad lägenhet blefve sålunda allt mera vinstgifvande för honom, och tillika af samma natur och beskaffenhet som de frälseräntor, hvilka statsverket nu med betydlig kostnad nödgades inlösa. — Det vore visserligen sant, att lagstiftaren skulle kunna träda emellan och föreskrifva, att redan befintlig afgäld skulle minskas i förhållande till den lindring hemmansegaren åtnjutit; men dels hade större delar af dessa afgälder vunnit gammal häfd och antagligen ingått i beräkning af köpeskillingen vid försålda hemman, dels skulle en slik åtgärd, huru lätt och enkel den kunde synas på papperet, likväl vid tillämpningen medföra så besvärliga och tidsödande uträkningar, kostnader och besvär, att man icke borde genom bibehållande af nu gällande föreskrift skapa en ny källa till dylikt arbete.

Hvad motionären andragit i fråga om den enligt hans förmenande obehöriga vinst, som skulle tillskyndas hemmansegaren derigenom, att en för längre tid tillbaka fastställd afgäld icke längre motsvarades af de skatter och onera, som vid afgäldens bestämmande belöpte å lägenheten, synes hafva följdriktigt bort föranleda framläggande af förslag om jemkning af alla sådana redan bestämda afgälder; men för ett sådant förslag har motionären — och visserligen på goda grunder — ryggat tillbaka.

Förslaget, att afgäld för afsöndrad lägenhet för framtiden icke må fastställas, stödjdes åter hufvudsakligen på det antagande, att de på jorden ännu hvilande särskilda skatter och besvär skola inom en icke aflägsen framtid hafva försvunnit. Men äfven om ett sådant antagande må hafva skäl för sig, lär man väl icke rätteligen böra redan nu derpå bygga en lagstiftningsåtgärd af ifrågavarande art. Det skäl, som från början framkallat föreskriften om afgäld, eller behovet att förekomma minskning af stamhemmanets skatteförmåga, kan ingalunda sägas hafva förlorat giltighet oakadt den delvis verkställda grundskatteafskrifningen och afflyttandet af vissa besvär.

Utskottet kan således icke förorda förslaget om afgäldens upphörande. Vid sådant förhållande anser utskottet, på sätt redan blifvit antydt, obehöfligt att ingå i någon granskning af de öfriga ändringar i nu gällande lagstiftning, som motionären föreslagit, och hemställer,

att förevarande motion icke må till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 februari 1888.

På lagutskottets vägnar:

C. A. SJÖCRONA.

Herr *A. Göransson* i Åsen har begärt få här antecknad, att han, på grund af ledighet från riksdagsgöromålen, icke deltagit i ärendets slutliga behandling inom utskottet.